

دهقی شیعی له نیوان شاعیرو ره خنه گرده

پ. ی. د. دلشاد علی محمد

زانکوی سلیمانی

سکولی زمان

به شی کوردی

پیشه کی

یه کی له و تیروانینه باوانه کی که دهراره کی په یوهندی نیوان شاعیرو ره خنه گر له نارادایه ، بینینی ره خنه گرو پرۆسه کی ره خنه یی یه له پاشکوی شاعیرو به ره می شیعیدا ، له ناکامی شهوه کی کاری ره خنه یی له دوا کی بلا و کردنه وهی به ره می شه ده بی یه وه ده ست پی ده کات ، ته نانه ت له بواری ره خنه کی تیوریشدا ، نه ک هر له ره خنه کی پراکتیکیدا ، به و پی یه کی تیوره ره خنه یی به کان بوخویان هه لئینجراوی به ره می شه ده بی بوون ، هر شه چه شنه بینینه ش ، به لای تیمه وه بووه ته هوی شه وه کی که کومه لی رایه له کی وردو گرنگی نیوان شاعیرو ره خنه گر فه راموش کری شه رایه لانه ش به دی نه کرین که له نیوان سی کوچکه کی شاعیرو ده قو ره خنه گردان ، بو یه له م لیکولینه وه یه ماندا و به تیروانینیکی نوی بو په یوهندی نیوان شاعیرو ره خنه گر له لایه ک و په یوهندی هه ردو و کیشیان به ده قه وه له لایه کی تره وه ، هه ولی دیاری کردنی شه و دیاردانه ده ده یین که لیکه وته کی کارکردنی شاعیرو ره خنه گرن له ده قدا و مامه له کردنیان له گه ل ده قدا به پی شه و ده سه لاته کی هه یانه به سه ر ده قه وه ، به تاییه تیش شه و دیاردانه کی نادرستن و شیواندن هه ردو و پرۆسه کی داهینان و کارکردنی ره خنه ییشیان لی ده که و یتته وه و تا یتستا لیکوله ران بایه خیان پینه داون

به گشتیش لیڤکولینه وه که بهو گرمانه بیه یه وه روو له په یوه ندی نیوان شاعیر وره خنه گر ده کات که به لایه وه هه ردو وکیان دوو جه مسه ری گرنگی پرۆسه ی داهینانی شیعرین و به رده وام کارلیکه رو کارلیکراوی یه کترن ، نامانج ومه به ستیش لی، ناوردانه وه یه له کومه لی دیارده ی په یوه نندار به شیعی کوردی و ره خنه ی نه ده بی کوردی یه وه که تا ئیستا سه رنجیان ناراسته نه کراوه ، بو به ده دست هینانی کومه لی نه بجامیش پلانه که یمان بهو شیوه یه دارشتووه که بریتی بیت له سه ره تابه کی کورت ده باره ی گرمانه ی لیڤکولینه وه که خو ی و دوو به ش :

له به شی یه که مدا که به ناو نیشانی (شاعیر و دهق) ه ، ناورمان له هه ندی لایه نی په یوه نندار به پرۆسه ی داهینانی شیعی به گشتی و دهقی شیعی به تابه تی، له ژیر سایه ی دهسه لاتی شاعیر و ره خنه گردا، داوه ته وه .

به شی دووه میش که به ناو نیشانی (ره خنه گرو دهق) ه ، ته رخان کردووه بو سه رنجدان له بنه ماو شیوازی کارکردنی ره خنه گر به دهسه لاته که ی و نهو تاکامه دروست و نادروستانه ی که لییان ده که ویتته وه، که هه ندی جار بووه ته مایه ی شیواندنی رووی راسته قینه ی په یوه ندی نیوان سی کوچکه ی شاعیر و دهق وره خنه گر

له کوتایشدا نهو نه بجامانه مان خستووه ته به رده دست که لیڤکولینه وه که گه لاله ی کردوون

سه ره تا :

راستییه که لهو راستییانه ی که تا ئیستا له بواری په یوه ندی نیوان داهینه رو ره خنه گردا فه راموش کراوه ، نهو راستی یه یه که به رده وام ره خنه گر په لکیش کراوی داهینه ره به ره و به ره مه کانی و بو کارکردن له دهقه کانیدا ، بهو پی یه ی دوا ی بلا و کردنه وه ی هه ر دهقی، شاعیر له چاوه روانی رای خوینه ردا ده بیت ، به تابه تی خوینه ریکی (شیعرناس) ی ناو (شیعر دۆست) ه کانی ، شیعرناسیک که به های دهقه کانی بهو شیوه یه ببینی که خو ی له دهقه کانیدا ده یان ببینی ، نه م حاله ته ش بوخوی ده بی به ناسایی ببینری ، چونکه خواست و ناره زووی هه ر به ره م هینه ری که که چاوه ری ده دست خو شی لیکردن ده کات له به کارهینه رانی به ره مه که ی، بو هونه ری شیعی ریش که به ره مه میکی داهینه رانه یه ، نهوا نهو خواست و ناره زووه به هیژ تر ده ببینری ، به وی پی یه ی بو شاعیر رازیکردنی خوینه رانی ده بیته

مایه‌ی توندوتول کردنی په‌یوه‌ندی به کوّمه‌لگا‌ک‌یه‌وه، هه‌ربوّه (فروید)یش وتوویه‌تی : (منی بالآ که ده‌نگی کوّمه‌له له ده‌رووندا ، بوّخوّی خاوه‌نی دوا وته‌یه له رازی بوونی داهینەر له به‌رهمه‌که‌ی) (۱) ، له هه‌ندی تیروانینی ده‌روونناسی تریشدا به (هه‌ولّدانی ((من‌ی شاعیر داده‌نری له پیتناو چوونه ناو) ئەوان‌ی کوّمه‌لانی خه‌لک به‌گشتی و روّشنبیران و ئەدیبان به تاییه‌تی و پاراستنی حالّتی (تیمه) له‌گه‌لیندا که که‌شیک‌ی سایکولوژی ئارامه بوّ (من‌ی هه‌ر تاکیک ، به واته‌یه‌کی تر له و دیوی بلاو‌کردنه‌وی هه‌ر به‌رهمه‌میک‌ی شیعری‌یه‌وه خواست و نیازیک له‌کاردا ده‌بیت که بریتی‌یه له خواستی چوونه ناو جیهانی شیعری، یا پته‌و‌کردنی ئەو پله‌وپایه شیعری‌یه‌ی که شاعیر هه‌یه‌تی ، یا به‌ده‌ست هینانی پله‌یه‌کی بالآتر له جیهانی شیعری ئەده‌به‌که‌یدا ، گومانیشی تیدا نییه له ناو ئەو پرۆسه‌یه‌شدا ، خوینەر به‌گشتی و ره‌خه‌گر به‌تاییه‌تی، روّلی سه‌ره‌کی ده‌بینن ، چونکه ئەوانن که ده‌بنه به‌ده‌یه‌نەری ئەو خواست و ئاره‌زووی شاعیران ، هه‌ربوّه ده‌بینن زۆر جار شاعیران گله‌بیان له نه‌بوونی خوینەری شاعرناس کردوه (۲)

هه‌ر لێ‌روه‌و له به‌ر روّش‌نایی ئەو راستیانه‌دا ، تیمه ده‌قی شیعری له نیوان دوو جه‌مسەری ئاراسته‌پیکراودا ده‌بینن ، نه‌ک هه‌ر له دوا‌ی به‌رهم هینان و بلاو‌کردنه‌وی ده‌ق ، به‌لکو پیتش له دایک بوونی ده‌قیش ، به‌و واتایه‌ی به‌رده‌وام ده‌سه‌لّاتی خوینەر به‌گشتی و ره‌خه‌گر به‌تاییه‌تی له سازدان و نه‌شوفا پیّ کردنی تووی تاقیک‌کردنه‌وی شیعری‌یدا کارده‌که‌ن ، جا بوّ یه‌کالاک‌کردنه‌وی ئەم گریمانە‌یه‌مان و چوینه‌تی کارکردنی هه‌ردوو ده‌سه‌لّاتی داهینەر و ره‌خه‌گر له ئاراسته‌کردنی ده‌قداو ئاکامه‌کانی ئەو کارکردنه‌، که هه‌ندی جار په‌سه‌ندو دروست بووه هه‌ندی جاریش ناپه‌سندو نادروست بووه ، روو له به‌شی یه‌که‌می باسه‌که‌مان ده‌که‌ین. □

به‌شی یه‌که‌م : شاعیر و ده‌ق :

سه‌ره‌تاو بوّ چوونه ناو ئەم به‌شه‌ی باسه‌که‌مان ، ئاور له تیروانینیکی (شیرکوۆ بی‌که‌س) ده‌ده‌ینه‌وه که ده‌باره‌ی به‌رهمه‌ شیعری‌یه‌کانی سالّانی (۱۹۶۸-۱۹۸۰) ی ، خستوویه‌تی‌یه به‌رده‌ست و ده‌لّی : □

((هه‌لبه‌ت دوا‌ی ئەزمونیکی ئەده‌بی تا راده‌یه‌ک دوورودرێژو هه‌مه‌ چه‌شن و هه‌مه‌ ره‌نگیش من بوّخوّم گه‌یشتوومه‌ته سه‌ر ئەو ئەنجامه‌ی زۆرم وتووه له‌م زۆر وتنه‌میشدا ، بوژه‌شیعرم که‌م نین و خوّ ئەگه‌ر وه‌ک ئاکامی دوا‌یی ، وه‌ک گه‌وه‌ه‌ری هونه‌ری شیعرو به‌خشین و تیپه‌راندن و ئەفراندن ، کوّمه‌له‌

شيعر پيکيشم بۆ بېنېتته وه ، ئەوا تا له ژياندا بې مايعی به ختياريمه و دواى مردنیش نيشانهى ناسودهیي گيانم ئەبى □

له هەر دوو ديوانى من تينوئيتيم به گر ئەشكى و كازيوه دا له دهقى كۆمهلى لهو شيعرانهدا يان له سەر ديري پيشكەش كردنياندا ، خوینەر چاوى به گەلى ناوى ولتانی ئەم دنيايه ئەكهوى ، بەلام رهنگه هەندىكيان له گەل ئەوهيشدا پەريزيان پاكه و نابنه خەوش بۆ شيعرهكان و له رۆژگارى خوياندا دهنگدانهوى كارهساتهكان بوون بەلام ئەشى له ئەمرودا بۆ ئيمه ئەوهنده له بەر دل گرنگ و پەسەند نەبن يان ناو هينانيان پيداويستيهكى هونەرى تيدا نەبى و له زياد بچن ! ئەوهى راستى بى له كاتى خوښيدا ئەمەيان هەستى من بووه ، بەلام چ له دەرڤەتى يەكەم بلاوكردهوهياندا و چ دواتریش كه دراون به رهقابه وام به چاك زانيوه له ريگهى ئەو ناو و پيشكەش كردنانهوه قەياغى پەرينهوه بۆ شيعرهكانى تر دروست بكەم تا ئەگەر به شيوهيهكى ناراستهوخۆش بى ئەوهى ئەمەوى بيگهينم و له هەمان كاتيشدا وهك وتم ئەو رهمرانه پاك بن و شيعرهكانيش له چهقوى سانسۆز قورتار بن ، بەلى هەندى جار ئەم لا ريبانه زيان به لايهنه هونەريهكه ئەگهينن، به بارىكى تردا مەبهستهكان زهق ئەكهنهوه ، من لەم چاپه تازيهشدا هەروام پى چاك بوو خويان چۆن بوون ، بى دەستكارى و لابرڤن بيانهيلمهوه ، خوینەريش خوى ئەتوانى له كاتى ليوردبوونهوهدا ئەو ناوانه له ناوهكانى ديكه هەلأويى ((٣)) □

ليردهاو به سەرخندانىكى ورد دەتوانى كۆمهلى راستى و تيروانىنى زانستانهى پەيوهنددار به دهسلات و پرۆسهى ناراستهكردنى دهقهوه ، له لايەن شاعيرهوه به هەر هەردوو ديوى پەسەندو ناپەسەندهوه گەلأه بکەين ، به تايبهتى لەم لايهناوهدا : □

١- هيشتنهوهى دهقهكان وهك خويان و دەستكارى نەكردنيان ، كارىكى هونەرى پەسەندو كارپيكرديكى شياوى دهسلاتى شاعيريشه له بوارى داھيناندا □

٢- داواكردن له خوینەر كه ئەو ناوانهى له دهقهكاندا هاتوون و بەلای (شيركو بيكەس) خوئيهوه پەسەند نين ، بۆ خوى پەلكيش كردنى رهخهگره نەك خوینەر- به چهكه گشتيهكهى- بەرهو دهقهكان، چونكه هەموو خوینەرى ناتوانى ئەو ئەركى هەلأويكرده بيبينى كه (شيركو بيكەس) دهيهوى □

٣- تيروانىنى ئيستاي (شيركو بيكەس) كه بوخوى تيروانىنىكى رهخهبييه بۆ هەندى له دهقهكانى و دانانيان به (بۆزهشيعر) و به (له رى لادان) يكى زيان بهخش به لايهنى هونەرى دهقهكان ،

ئەگەر کاتی خوئی لە لایەن رەخنەگریکەوه بخرایەتە بەر دەست ، ئەوا هەرگیز ، بەو رادەییە پەسەندی نەدەکرد وەك چۆن ئیستا نەك هەر تێروانینەكەى خوئی بە پەسەندی دەزانی ، بەلكو داوا لە(ئەو) ی رەخنەگریش دەكات كە بەو ناراستەییە كار بكات كە خوئی بە پەسەندی دەزانی ، تا وەك (من) یكى نا ئارام بەهوئی ناپەسەندی ئەو رەمزانی دەقەكانیپەوه حالەتی (من)/ (ئەوان) یك كە ئەو رەمزو ناوانەیان بە دل نییە ، برەوینیتەوهو حالەتی (ئیمە)یەكى نوئی پێك بیتتەوه تا ئارام بیت لە ناویاندا □

۴- دەكری بەجوژیك لە جوړەكان قایل بین بەوهی هەندی لەو ناوو رەمزانی ناو دەقەكانی (شیركو بێكەس) لە ناکامی دەسەڵات و فشاری سانسۆردا پەنایان برابیتە بەر، بەلام ئەوهی ئیمە بوئی دەچین ئەوهیە كە ئەو دەقانهو ئەو ناوو رەمزانی كە دەشی بە هوئی دەسەڵاتی سانسۆرەوه هاتین ، زۆر زۆر كەمترن لەوانەى كە بە مەبەست هاتوونو ناراستە كراوى دەسەڵاتیكى تر بوون كە بریتی بووه لە دەسەڵاتی (رەخنەى ریالیزمى) بە سیمما و شەقلە (ماركسى لینینیزمى)یەكەپەوه، كە هەر لە كووتایی چلەكان و سەرەتای پەنجاکانى سەدهی رابردوووه ، دەسەڵاتیكى دیارو ئاشكرای هەبووه بەسەر رۆشنپیران و ئەدیبانەوه ، تەنانت دەسەڵاتەكەى لە رەخساندن و چۆ پێكردنى تووى شیعری لای دەنگە ناسیونالیستییهكانى ئەو سالانەى شیعری كوردی و سالانیكى دوورو درێژی دواتریش دەبینرێ . □

ئەوتەتا هەر لە سەرەتای پەنجاکاندا ، وەك (برایم ئەجمەد) باسى دەكات ، پارتیكى ناسیونالیستی وەك (پارتى دیموکراتى كورد) ، لە ژێر فشارو دەسەڵاتی پارتى كۆمۆنیستدا ، ناوەكەى خوئی دەگووێ و دەيكات بە (پارتى دیموکراتى كوردستان) ، تا كۆمۆنیستەكان لێیان رازی بن و وەك پارتیكى بوژروازی ناوژەندیان نەكەن(۴) ، □

ئەمە سەر باری ئەوهی كە لە ناوەراستی پەنجاکاندا ، خودی پارتى دیموکراتى كوردستان(راستەو خوۆ بانگەشەى ئەوهی دەكرد كە مەسەلەى نیشتمانی كوردو بزووئەوه رزگارى خوازیپەكەى بەشێكە لە كێشە گشتیپەكە ، كێشەى سۆشیالیستی جیهانى و پارتى ئامادەپە قوربانى بە بەرژەوهەندى نیشتمانى كورد بدات ئەگەر هات و لەگەڵ بەرژەوهەندى سۆشیالیزمى جیهانیدا رێك نەكەوت(۵) □

جا هەر ئەوئامادەبوونه دیارو بەرلأوهی بیرى (ماركسى لینینیزم) لە ناو رۆشنپیران و ئەدیباندا ، كە لەو دیو دەسەڵاتی شاعیرەوه كاری دەكرد ، سەرجهمى شاعیرانى بەرهو ئەو رێچكە شیعرییه ئاراستە دەكرد كە بە (شیعری مروقاپەتی) دەناسێنراو سیمماى هەرە دیارى پەنا بردن بوو بو كۆمەڵی ناوو رەمزی عەرەبى و جیهانى كە كرابوونه مۆتیفى شوژشگێرى و پێشكەوتنخوازی لە ئەدەبیاتی پارتى كۆمۆنیستدا ، وەك ئاشكراشە لەگەڵ رەوتى بى هیز بوونی ئەو دەسەڵاتەى كە ماركسى لینینیزم لە

ره‌خه‌ی ئەده‌بیدا هه‌ببوو به‌ره به‌ره ئه‌و ناوو ره‌مزه عه‌ره‌بی و جیهانیانه‌ش گوژان به ره‌مزی نه‌ته‌وه‌یی(٦) □

بێگومان ئیمه لی‌رده‌دا نکولی له‌وه ناکه‌ین که ئەده‌بیاتی کۆمۆنیستی رۆلی گرنگی خۆی بینی‌وه له گه‌شه‌پیدانی بیری رۆشن‌بیران و ئەدیبانی کورددا، به‌لام له‌بۆاری ئەده‌بیدا به‌گشتی و له‌بۆاری شیعیدا به‌تایبه‌تی ، زه‌مینه‌ی بۆ رێچکه‌یه‌کی ئەده‌بی ئه‌وتۆ سازدا که تا راده‌یه‌کی به‌رچاو ده‌قی شیعری تاییدا له‌سروشتی خۆی دوور بخری‌ته‌وه‌و به‌کۆمه‌ڵی دروشم و مۆتیف و ره‌مزی ئه‌وتو بئاخزین که زیاتر سیمای گوته‌ری سیاسییان به‌ده‌ق ده‌پۆشی نه‌ک سیمای شه‌ق‌لی شیعری، ئەم دیارده‌یه‌ش لای شاعیرانمان و تا کۆتایی شه‌سته‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو به‌زه‌قی ده‌بینری □

به‌م ره‌نگه‌و به‌لای ئیمه‌وه ، زووره‌ی هه‌ره‌زۆری ئه‌و ناوو ره‌مزانه‌ی ناو ده‌قه‌کانی (شیرکو بێکه‌س)یش که ئیستا پشتیان تی ده‌کات ، بۆخۆیان رایه‌له‌ کردوی ئه‌و ده‌سه‌لته‌ی بیری (مارکسی لینینیزی)بوون که له‌و سالانه‌دا ده‌قه شیعری‌یه‌کانی (شیرکو بێکه‌س)یشی خستبووه ژیر رکینی خۆیه‌وه. □

هه‌رئهم باسه لی‌رده‌دا ، تیروانینیکی ترمان دینیته‌وه به‌رده‌ست که پشتر لامان گه‌ل‌اله بووبوو ، ئه‌ویش هه‌ست کردمان بوو به‌ئاماده‌بوونی ده‌سه‌لاتیکی ئایدۆلۆژیانه به‌سه‌ر داهینانی شعیریه‌وه له‌قوت‌اغه کلاسیکی‌یه‌که‌ی شیعری کوردیشماندا، که بریتی بووه له‌ ئایدۆلۆژیایه‌کی ناسیونالیزمیانه‌ی عه‌ره‌بی رووپۆش‌کراو به‌تایینی ئیسلام و بۆخۆی تا راده‌یک کاریگه‌ری له‌سه‌ر شاعیرانی کلاسیکیمان به‌جی هێشتوو، به‌تایبه‌تی له‌بۆاری دانه‌به‌زینی هه‌ست و سۆزی نه‌ته‌وه‌یی بۆ ناو ده‌قه‌کانیان . □

وه‌ک ئاشکرايه له‌ شیعری کلاسیکی کوردیدا، نه‌ک هه‌ر بیروباوه‌ری نه‌ته‌وه‌یی ، به‌لکو بۆن‌به‌رامه‌ی هه‌ست و سۆزی نه‌ته‌وه‌بیش له‌چاو بارۆدۆخی سیاسی کۆمه‌لانی خه‌لکی کوردستاندا که‌متر ده‌بینری ، دیاره زووره‌ی نوسه‌رانمان هۆکاری ئه‌و دیارده‌یه ده‌گێرته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی خۆی بیروباوه‌ری ناسیونالیستی دیارده‌یه‌کی نوێ‌یه‌وه له‌ئهوروپادا و له‌سه‌ده‌ی نۆزده به‌دواوه سه‌ری هه‌لداوه ، بۆیه ئاسایی‌یه له‌سه‌ده‌ی نۆزده و سه‌ده‌کانی پشتردا ئه‌و بیروباوه‌ره له‌کۆمه‌لگای کورده‌واریدا چه‌که‌ره‌ی نه‌کردبێ تا بوویته‌تووی شیعری لای شاعیرانمان ، که ئیمه به‌راستی نازانین ، به‌و پێیه‌ی لی‌ره له‌ناوخودی کۆمه‌لگا ئیسلامی‌یه‌که‌دا ناساندنی میلله‌ته موسلمانانه غه‌یره عه‌ره‌به‌کان به‌ (مه‌والی) بۆخۆی جیا‌کردنه‌وه‌یه‌کی ناسیونالیستانه بووه و میلله‌ته موسلمانانه غه‌یره عه‌ره‌به‌کانیش هه‌ستیان به‌و جیا‌کارییه کردووه ، بۆیه به‌رده‌وام ئه‌و فهرمووده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ر(د.خ) که ده‌فه‌رمووی (جیاوازی له

نیوان عه‌ره‌بیتک و عه‌جه‌میکدا نییه ته‌نها له رووی خوا په‌رستیانه‌وه نه‌بێ (داوه‌ته‌وه به‌ گوێی ناسیو‌نالیسته عه‌ره‌به‌کاندا (۷)

جا به‌ بو‌چونی ئی‌مه، هه‌روه‌ک چۆن له‌ چله‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌م به‌داوه ، بیروباوه‌ری نه‌ته‌وه‌یی به‌ ئایده‌لوژیای (مارکسی لینینیزم) گه‌مارۆ درا بوو، تا‌ه‌و راده‌یه‌ی که‌ رێگری‌که‌ر بێ له‌ به‌رده‌م خو‌شویسته‌نی نه‌ته‌وه‌و شانازی کردن به‌ نه‌ته‌وه‌وه ، به‌و پێ‌یه‌ی به‌لایانه‌وه‌: ((شانازی کردن به‌ نه‌ته‌وه‌وه ئه‌بێ شکاندنی نه‌ته‌وه‌یه‌کی تری تیا‌بێ . . . خوش ویستن بێ قین نایێ شانازیش بێ شکاندن نایێ)) (۸) ، هه‌ر به‌و شیویه‌ ره‌ش‌ن‌بیران و شاعیرانی کورد ، هه‌ر له‌ سه‌رده‌می عه‌باسیه‌کانه‌وه ، وه‌ک زووره‌ی شاعیرانی میلله‌ته‌ موسلمانانه‌ غه‌یره عه‌ره‌به‌کانی تر، له‌لایه‌ن ناسیو‌نالیزمی عه‌ره‌بیی پشت‌به‌ستوو به‌ تاین ، به‌ چه‌مکی (شعوبیه‌ت) گه‌مارۆ درا‌بوون ، تا نه‌یه‌لن به‌ هه‌ر هه‌رشیه‌یه‌ک بێت هه‌ست و سو‌زی نه‌ته‌وه‌یی ده‌برن و شانازی به‌ نه‌ته‌وه‌که‌یا‌نه‌وه‌ بکه‌ن ، چونکه‌ هه‌ر چه‌شنه‌ شانازی‌یه‌ک به‌ نه‌ته‌وه‌وه له‌ لایه‌ن موسلمانیه‌کی غه‌یره عه‌ره‌به‌وه به‌ ره‌فتاریه‌کی شعوبیانه‌ داده‌نراو موسلمانانه‌که‌ش به‌ که‌سه‌کی (شعوبی) و کافر نازنه‌ند ده‌کرا ، واتای شعوبیش وه‌ک لای (الزحشری) ده‌بینرێ : ((ته‌وانه‌ن که‌ عه‌ره‌ب به‌ بچووک ده‌بینن و فه‌زلی عه‌ره‌ب به‌سه‌ر غه‌یری عه‌ره‌به‌وه نایین)) (۹)

لای (الزییدی) ش ((شعوبی ئه‌و که‌سانه‌ن که‌ فه‌زلی عه‌ره‌ب ناده‌ن به‌سه‌ر عه‌جه‌مدا و فه‌زلی عه‌ره‌ب به‌سه‌ر غه‌یره عه‌ره‌به‌وه نایین)) (۱۰) ، بێ‌ریزی‌ش به‌رامبه‌ر عه‌ره‌ب به‌لایانه‌وه بێ‌ریزی بووه به‌رامبه‌ر تاینی ئیسلام هه‌ربو‌یه (شعوبی) و (کافر) و (زه‌ندیق)یان کرد‌بووه هاو واتای یه‌کتر □
سه‌رده‌اوی ئه‌م تیروانین و بو‌چوونه‌شمان له‌ و ده‌قه‌ شیعریه‌ی (شیخ ره‌زای تاله‌بانی)یه‌وه به‌ ده‌ست هی‌ناوه‌ که‌ بو‌ستایشی بابانیه‌کانی داناوه‌ له‌ به‌یتیه‌کیدا ده‌لی (۱۱) : □
عه‌ره‌ب ئینکاری فه‌زلی ئیوه‌ ناکه‌م ته‌فه‌زلن ته‌مما □
سه‌لاحه‌دین که‌ دنیای گرت له‌ زومه‌ری کوردی بابان بوو □

به‌ خو‌یندنه‌وه‌یه‌کی وردی ده‌قه‌که‌ به‌ گشتی و ئه‌م به‌یته‌ به‌ تاییه‌تی ، بو‌مان ده‌رده‌که‌وی که‌ ئه‌و به‌یته‌ بو‌ خو‌ی و به‌ ناو هی‌نانی عه‌ره‌بیش تیا‌یدا ، وه‌ک به‌یتیه‌کی نامو له‌ناو به‌یته‌کانی تر دا دێته‌ پێش چاو ، چونکه‌ له‌و قوناغه‌ می‌ژوویه‌دا نه‌ کورد به‌ گشتی و نه‌ بابانیه‌کانیش به‌ تاییه‌تی کێشه‌یان له‌گه‌ل عه‌ره‌با نه‌بووه ، به‌لگو وه‌ک (شیخ ره‌زا) خو‌ی له‌ به‌یتی یه‌که‌مدا ده‌لی کێشه‌یان له‌گه‌ل ئیترانیه‌کان و

عوسمانیه‌کاندا بووه ، بوّیه به‌لای ئیّمه‌وه باس کردنی عه‌ره‌ب له‌ویدا به‌وه‌ی که (ئه‌فه‌زن) رایه‌له کردووی ترسیکی شاراهه بووه له ناخی (شیخ‌ره‌زا)دا ، ترس له‌وه‌ی که نه‌با شانازی‌کردنه‌که‌ی به بابانیه‌کانه‌وه به دژایه‌تی کردنی عه‌ره‌ب و نایینی ئیسلام لیک بدیته‌وه و تاوانی شعوبی بدیته پال ، دیاره به ناوه‌پنانی (سه‌لاحه‌دین) یش که نایینی ئیسلامی پاراستوهه موسلمانیه‌تی خو‌ی و کوردیشی سه‌لمان‌دوره‌ته‌وه □

به‌م پێیه دووره په‌ریزی شاعیرانمان له ده‌رینی راسته‌وخو‌ی هه‌ست‌وسو‌زی نه‌ته‌وه‌پیان و له هیوا و ئاواته نه‌ته‌وه‌پیه‌کانیان ، ئاکامی ئه‌و ترسی توومه‌ندبار‌کردنه‌یان بووه به شعوبی به هه‌مان شیوه‌ش له قوتاغه نو‌پیه‌که‌ی شیعی کوردیشدا ، له ترسی ئه‌وه‌ی نه‌با له لایه‌ن مارکسییه‌کانه‌وه به ره‌گه‌ز په‌رست و کوته‌په‌رست ناوبرین ، هه‌رکاتی تو‌وی شیعیکی سیما نه‌ته‌وه‌یی له لای شاعیرانمان چه‌که‌ره‌ی کردی راسته‌وخو‌ لقیکیان به تیکوشانی ئه‌و گه‌لانه‌موتوربه‌کردوه که کو‌مونیست‌ه‌کان به ره‌وایان داناون و خو‌شیان به به‌شیک له خه‌باتی ئه‌و گه‌لانه‌ناساندوه هه‌موو ئه‌و دیاردانه‌ش جاریکی تر ئه‌و راستییه‌ ده‌خه‌نه‌وه به‌رده‌ستمان که چۆن : زۆر جار له ده‌ره‌وه‌ی ده‌قه‌وه‌ ده‌سه‌لّاتی ئایدو‌لوژی دزه‌ ده‌کاته ناو پرۆسه‌ی داهینانه‌وه و داهینه‌ر ده‌خاته ژیر رکینی خو‌په‌وه و تا راده‌یه‌کیش ده‌پیتته‌ ئاراسته‌ که‌ری ده‌ق □

هه‌ر لی‌روه ، ده‌کرێ سه‌ره‌نجه‌کانمان له راده‌ی ده‌سه‌لّاتی شاعیرو ره‌خنه‌گروه به‌سه‌ر پرۆسه‌ی داهینانه‌وه به‌ر له دایک‌بوونی ده‌ق ، بگو‌یزینه‌وه بو‌ چۆنیه‌تی کارکردنی ده‌سه‌لّاتی شاعیر دوا‌ی له دایک‌بوونی ده‌ق و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ، له رووی ده‌ستکاری کردنی ده‌قه‌کانیه‌وه ، که بی‌گومان بو‌خو‌ی و تا پیش بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ده‌ق ، به دیاره‌یه‌کی ئاسایی ده‌بینی ، به‌لام دوا‌ی بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ده‌ق نه‌ک هه‌ر به‌ئاسایی نابینرێ به‌لکو به‌ کاریکی دزیو ناپه‌سه‌ند تی‌ده‌روانرێ ، به‌تاییه‌تی کاتی خو‌ینه‌ری لی‌ ئاگادارنه‌کریته‌وه ، چونکه ده‌پیتته‌ مایه‌ی چه‌واشه‌کردنی ره‌خنه‌گرو خو‌ینه‌ریش ، بو‌یه لی‌ره‌دا روو له چه‌شنه‌کارکردنیکی نا‌ئاسایی ده‌سه‌لّاتی شاعیر ده‌که‌ین که دوا‌ی بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ده‌ق ئه‌نجام ده‌دریت ، ئه‌ویش ده‌ستکاری کردنی ده‌قه‌ دوا‌ی بلا‌و‌کردنه‌وه‌یان بو‌ جاری دووه‌م و تیایدا شاعیر ئه‌رکی ره‌خنه‌گر ده‌بینی ، که لای هه‌ندی له ده‌نگه شیعییه‌ دیاره‌کانی ئه‌ده‌بی کوردی به‌دیمان کردوه ، به‌تاییه‌تی لای (گو‌زان)

(گو‌زان) خو‌ی له‌و پێشه‌کی‌یه‌یدا که بو‌ دیوانی به‌هه‌شت‌ویاد‌گاره‌که‌ی نووسیوه ، که یه‌که‌م دیوانیه‌تی و له‌ سالی ۱۹۵۰دا بلا‌و‌کراوه‌ته‌وه ، ده‌باره‌ی ده‌ستکاری کردن و گو‌زانکاری له

هیوای رۆلّه رۆ هیوای رۆلّه رۆ
هیوای دایه رۆ هیوای بابه رۆ

دهقی شیوهنی گولاله (ژیان ژ ۳۳۹ ۱۹۳۲/۹/۲۲ ل ۹۸ دیوانه‌کهی

چ عه‌دلینکه ؟ چ ئینسافیکه ؟ زالم چ داویکه ؟
چ ئینسافیکه ؟ زالم

ئه‌م به‌یته نییه له کردارت ئه‌گه‌ر مه‌ستوول سه‌مایه
ته‌بیعه‌ت، هه‌رچی ..حه‌تتا زاتی خواجه

ده‌قی ده‌رویش عه‌بدو‌للا (ژیان ژ ۳۴۰ ۱۹۳۲/۹/۲۹ ل ۱۱۹ دیوانه‌کهی

بو‌فریشته‌ی موسیقا بو‌په‌ری موسیقا
به‌ره‌نگی زه‌ردو ناله‌ی دل توینه‌رتا برای ده‌رویش
به‌ره‌نگی زه‌ردوشیوه‌ی ده‌ست و شمشالی کزا ده‌رویش
حه‌زم کردبه‌سته‌یه‌ک ببیه‌م سه‌راسه‌رشین و ماته‌م بی
حه‌زم کردبه‌سته‌یه‌ک ببیه‌م سه‌راسه‌رحوزن و ماته‌م بی
له‌ناو کو‌ری گروهبی‌کی نه‌زانا قه‌دری سنعه‌تکار

به‌لی دیاره‌له‌ناو قه‌ومی به‌سیتا قه‌دری سنعه‌تکار
وه‌کو مانگه‌ که نانوینی له‌ناو هه‌وزیکی لیخندا
وه‌کوو عه‌کسی قه‌مه‌ر وایه له‌ناو هه‌وزیکی لیخندا
به‌لام بی و پیشه‌ناسی و قه‌درزانی بی میلیله‌تی و شیار
به‌لام ته‌ختی روفاهوتاجی حورمه‌ت میلیله‌تی هوشیار
به‌شاباشت ده‌که‌ن حورمه‌ت له‌ناو شمشالی کون کوندا

به‌ئوستادی ئه‌دا وه‌ک تو له‌ناو شمشالی کون کوندا

سه‌حه‌ر بی‌نیته ناله‌ سو‌ژی سحری په‌ری نه‌غمه

سه‌حه‌ر بی‌نیته گریان و قسه‌ سیحری په‌ری نه‌غمه

.....
نه ماموستایه کت دیوه نه ئوستادئ پهلئ گرتئ

نه حهرفئ مهکته بیکت خویند نه ئوستادئ پهلئ گرتئ

.....
ئهم وشانهئ دهقئ (دیمه نیکی بههار) گوڤاری گه لاویژ ژ ۶ و ۵ ی ۱۹۴۱ دیوانه کهئ ل ۱۶۹
(به دهم ئوفقه وه)، (تارای بووک) (به دهم ئاسووه)، (تارای سهوز)
(به گیانی)، (سهر گهرمی) (به روحئ)، (سهر مهستی)

.....
له دهقئ (شهویکی بههار) ژیان ژ ۲۹۰ ی ۹۳۱/۸/۶ دیوانه کهئ ل ۱۷۱
(مستولئ)، (صیحهئ)، (هجووم) (موسسته غریقئ)، (گرمهئ)، (هومووم)
(ئهی خسته)، (جه سوور) (ئهیرشته)، (صه بوور)

لکن له پر ئه نیشته وه عوصیانی ته بیعهت ناگا هه میسان نیشته وه لافاوی ته بیعهت
ناو جهرگی سمئ حزمهئ ئه نواری سه ماوی ئه لواحئ قه زهح تی که لئ بوو کهن بووه ناوی

دیاره ئهم چه شنه دهسکاری کردنهئ دهقه کان و بی ئاگاردار کردنه وهئ خویننه ره گشتئ و
ره خنه گر به تاییه تی لییان ، نهک هه ره ئه هیلئ به ره و پیش چونهئ (گوژان) ی پی دیاری ناکرئ که خوئ
داوای دهکات ، به لکو ده بیته مایهئ هاتنه ناوه وهئ تیروانی نی ناراست و نازانستانه ده بارهئ
فه ره نه نگه شیعریه کهئ (گوژان) و هه نگا وه کانی له ده وه مه ندر کدنی فه ره نه نگه کهئ به وشهئ کوردئ
په تی

ئه گهر لی ره دا ئه و چه شنه دهسکاری کردنهئ (گوژان) به کار کردنی ده سه لاتی ناراسته و خوئ
ره خنهئ هونه ئی دابنیه ئ له لایه ئ شاعیر خو یه وه ، ئه وا گوژینه ئ ئهم به بیته ئ (دیلان) له لایه ئ (دیلان)
خو یه وه به کاری گهرئ ره خنه ئ سیاسی و ده سه لاتی ئایدو لوژی له سه ئی ده بییه ئ :

ئه وه تا یه کهم به بیته دهقئ (کاروان) ه کهئ له بنه ره تا بهم جوژه بووه: (۱۳):

که و توتته ری کاروانه کهئ گه لان به جارئ

دهنگئ زهنگئ هه ناوی زور دینه ئته خواری

به‌لام کاتی له هەردوو دیوانی (دیلان)ه‌که‌ی سالی ۱۹۶۹ ی و دیوانی (دیوانی شیعر)ه‌که‌ی ۱۹۸۷دا ب‌ل‌اوی کردوت‌ه‌وه (۱۴) ، وش‌ه‌ی (گ‌ه‌لان)ی گ‌وزی‌وه کرد‌وه‌تی به (کورد) ، تا وای نیشان بدات که شیعرێکی ناسیونالیزمی‌یه‌و بو (کورد) و تراوه ، به‌م پ‌ی‌ه‌ش بی‌ت ده‌بی وش‌ه‌ی (گ‌ه‌لان) نه‌ک ه‌ه‌ر پ‌ی‌ش‌تر مه‌به‌ست ل‌یی (کورد) نه‌بو‌یی ، به‌ل‌کو (کوردی)شی نه‌گرت‌بی‌ته‌وه ، نه‌گینا پ‌ی‌ویستی به‌و گ‌وزینه نه‌ده‌کرد ، نه‌مه سه‌رباری نه‌وه‌ی که کاتی نه‌و ده‌سه‌ل‌ته‌ی دایه‌وه به‌ خو‌ی تا ده‌ستکاری ده‌قه‌که‌ی بکات ، ده‌بوو خو‌ینه‌ری ل‌ی ناگادار ب‌کردایه‌ته‌وه ، چونکه‌ بی نه‌و ناگادار کردنه‌وه‌یه ، راسته‌وخو به‌ کاریکی چه‌واشه‌کارانه‌ی ناپه‌سه‌د داده‌ن‌ری ، دیاریشه نه‌گ‌ه‌ر کاتی خو‌ی خو‌ینه‌ریکی ناسایی یا ره‌خنه‌گریک پ‌ی بووتایه که بو له‌ بری گ‌ه‌لان (کورد) نه‌بی‌ت یا نایا نه‌و (گ‌ه‌لان)ه (کورد)یش ده‌گریته‌وه ، نه‌وا بی شک به‌ کوته‌ په‌رست و ره‌گ‌ه‌ز په‌رست دایده‌نا

به‌م ره‌نگه‌ لی‌رده‌دا جاریکی تر نه‌و راستییه‌ د‌ی‌ته‌وه به‌رده‌ستمان که زوربه‌ی زو‌ری وش‌ه‌و ده‌سته‌واژه‌کانی ناو ده‌قی شیعی پ‌ه‌نجاکامان به‌ تاییه‌تی ل‌ای شاعیره نه‌تته‌رناسیونالیسته‌کان وه‌ک وش‌ه‌و زاراوه‌کانی (گ‌ه‌ل) ، نیشتمان ، ولات ، خ‌اک ، خ‌ه‌بات ، تی‌کو‌شان ، نازادی ، سه‌ربه‌ستی ، رزگاری)به‌ چه‌مکه نه‌تته‌رناسیونالیومییه‌کانیان ، به‌کارهاتوون ومه‌به‌ست لی‌یان (گ‌ه‌لی عیراق و خ‌اکی عیراق و خ‌ه‌بات و نازادی عیراق) بووه ، نه‌ک (کوردستان) ، چونکه به‌ تیروانی نه‌تته‌رناسیونالیسته‌کان (کورد) له‌و قوت‌اغ‌ه‌دا ده‌بوو له‌ ه‌ه‌ردوو سه‌نگه‌ری خ‌ه‌بات د‌زی ئی‌م‌پ‌ریالیزمی جیهانی و سه‌نگه‌ری خ‌ه‌باتی چینایه‌تیدا خو‌ی ببینایه‌ته‌وه ، نه‌ک له‌ سه‌نگه‌ری خ‌ه‌باتی نه‌ته‌وایه‌تیدا ، بو‌یه که باس له‌ هاو‌خ‌ه‌باتی ده‌کرا له‌ گ‌ه‌ل گ‌ه‌لانی تردا ، مه‌به‌ست ل‌یی هاو‌خ‌ه‌باتی کورد بووه د‌زی ئی‌م‌پ‌ریالیزمی جیهانی ، نه‌ک خ‌ه‌باتی نه‌ته‌وایه‌تی له‌ پ‌یناو سه‌ربه‌خو‌یی یان ه‌ه‌ر ه‌یچ نه‌بی له‌ پ‌یناو به‌ ده‌ست ه‌ینانی مافه نه‌ته‌وایه‌تییه‌کاندا ، بی‌گومان ئی‌مه لی‌رده‌دا تیروانینه‌ره‌خنه‌یییه‌ کامان ناراسته‌ی خودی نه‌و ده‌قانه ناکه‌ین که ه‌ه‌ل‌گری ب‌یری نه‌تته‌رناسیونالیستی بوون ، به‌ل‌کو ناراسته‌ی نه‌و به‌کاره‌ینانه نادروسته‌ی ه‌ه‌ردوو ده‌سه‌ل‌اتی شاعیره ره‌خنه‌گری ده‌که‌ین ، چونکه زیان ل‌یکه‌وتووی سه‌ره‌کی له‌و نی‌وه‌نده‌دا خودی ده‌قه‌کان و می‌ژووی نه‌ده‌بیمان و سیم‌او ش‌ه‌قل و ره‌وتی راسته‌قینه‌ی شیعی کوردی بوون و ده‌ش‌ن ، نه‌گ‌ه‌ر نه‌م راستیانه نه‌خ‌و‌ینه به‌رده‌ست

ه‌ه‌ر له‌ ژ‌یر فشاری ده‌سه‌ل‌اتی ره‌خنه‌گ‌ردا ، ده‌بینین ده‌نگیکی شیعی دیاری پ‌ه‌نجاکانی سه‌ده‌ی راب‌ردوومان که (ه‌ه‌ردی)یه ده‌سه‌ل‌اتی وه‌ک شاعیره وه‌ک ره‌خنه‌گریکیش ده‌خاته‌کارو له‌ ل‌ایه‌ک پاساو بو له‌دایک بوونی ه‌ه‌ندی له‌ ده‌قه‌کانی د‌ی‌نی‌ته‌وه‌و له‌ ل‌ایه‌کی تره‌وه ده‌سکاری ده‌قه‌کانیش ده‌کات

و خوینهریشی لی ناگادار دهکاتوهه تا کارکردنه که ی له دهقه کانیدا چ به باری دهستکاری کردنیان بی ی با به باری رافه کردنیان بیت، به ئاسایی ببینرین ، هه ربویه دهلی: ((با ئه وهش بلیم که خوشم له کاتی نووسینه وهی شیعره کاندای دهسکاری هه ندی وشه یا رسته م کردووه که له پهنجهی دهست تیناپهرن ، له بهر ئه وه ناچارم له م چاپه دا دهستکاری به کیان بکه م ههروه ها ئه و دیرانه بنوسمه وه که چاپی به که م نه یگرتوون به ئام دلنیا بن له وهی هه رگیز مافی ئه وه به خو م ناده م دهستکاری گه وهه روو ناوه روکی شیعره کان بکه م ئه گه ر چی ئیستا هه ندیکیشیا م به دل نییه)) (۱۵)

دیاره کاری ئیمه لیرده ته نه ها ده رختنی راستی کارکردنی شاعیره له دهقه کانیدا، له ژیر کاریگه ری ره خنه گردا ، نه ک لی کو ئینه وهی تاییه ت به دهقه کانی (هه ردی)، بو یه ته نه ها سه رنج ئاراسته ی ئه و لایه نانه ی تیروانینه کانی (هه ردی) و دهستکاری کردنی دهقه کانی ده که یین که په یوه ندادرن به باسه که مانه وه

وهک ده رده که وی ئه وهی (هه ردی) جولاندووه تا رافه ی دهقه کانی بکات و دهستکاریان بکات، ئه و چه شنه تیبینیا نه بوون که ده رباره ی دهقه دلداری و سیاسیه کانی و ده رباره ی به رده وامی داهینان له لای بلآو کرابوونه وه ، له و نیوه نده شدا و ئه وهی زیاتر سه رنجی ئیمه راده کیشی ئه و چه شنه نکولی کردنه یه تی له راستی تووی تاقیکردنه وه شیعریه کانی له بواری خوشه ویستیدا ، چونکه ئه وه رده ت ناکاته وه که وهک هه ر گه نجیک به تاقیکردنه وهی خوشه ویستیدا تیپه ربیی ، به لکو ئه وه رده ت دهکاته وه که تاقیکردنه وهی خوشه ویستی له ژیا نیدا بوخو یان تووی راسته قینه ی له دیک بوونی دهقه کانی وهک (ست فاته م) و (دوو چه شن دلداری) بووبن ، وهک ئیمه ده یان بینین و به پیچه وانه ی رای خو یه وه که دهلی: ((له ئه نجامی چه ند گفتوگوو قسه گو زینه وه و لیدوانی کی دووردریژی ئه و سادا وام به بیردا هات که چه ند شیعریه کی دلداری ریک بجه م که له ناوه روکدا جیاوازی چینایه تی پیشان بدات یه که م شیعره ی (ست فاته م) بوو ئه وی تریان (دلداری کچی تازه بوو) که له بنه رده تا ناوی (دوو چه شن دلداری) یه به ئام بو شیعره ی ست فاته م یهک دوو هو ی تریش هه بوو بو دانانی ، به ئام ئه وی گرنه گه لیرده دا ئه وه یه : ئه و په لاماردانی خاوه ن ته لارو عانه یه ی له شیعره ی ست فاته م دا هیه له راستیدا زیاتر ئه گه ریته وه بو ئه و پروژیه یه که وتم نه ک بو جیاوازی چینایه تی نیوان من و ئه و کچه ی له ویدا ناوئراوه ست فاته م)) (۱۶)

لیرده او هه ر له سه ره تاوه ئه م چه شنه وه ئام و روونکردنه وانه ی که (هه ردی) له ئه نجامی تیروانینه ره خنه یه یه کاندای خستوویه تی به به رده ست جیگای قایل بوون نین له لاما ن چونکه:

۱- هەردوو دەقی (ست فاتمه) و (دوو چەشن دلداری) که (هەردی) به بەرھەمی پرۆژەییەکی دارنژێراوی بیربێیان دادەنی لە بواری چینیایەتیدا ، بەلای ئێمەو دە دوو دەقی (شیعری خۆشەویستین) که تۆوێکانیان راستەوخۆ لە ژبانی کەسی (هەردی) خۆیەو بە دەست هێشراون ، نەک شیعری (بابەتی دلداری) بەو چەمکەیی لە ئەدەبدا ھەییەتی و پرسیار دەربارەیی راستی تاقیکردنەو ەکەیی لە ژبانی شاعیردا بە پێویست نازانری و ناکری

ب- وەسف کردنی ئەو دوو دەقە بەوێی که (رێکی خستون) بوخۆی تیروانینیکیەو لە جیگی خۆیدا نییە، لەبەر ئەوێی ئەگەر رێکخستن بوونایە ھەرگیز ئەو ناوبانگەیان دەرنەدەکردو ھیندە شیعردوستانو رەخنەگرانیان سەرقال نەدەکرد ، ئەمە سەرباری ئەوێی که لەو بروایەدا نین کاتی خۆی بەو رازی بوایە بەو دەقەنەیی بووترانایە ئەمانە (نەزم) نەک (شیعر) ، چونکە خۆی لە ھەموو کەس باشتر دەیزانی که بەرزێ ئاستە ھونەرییەکیان لەو ھەست و سۆزەیی دەروونیەو سەر چاوەیان گرتووە که (خۆشەویستی) راستەقینەیی بو ئەو کەسەیی ناوی خوازراوی (ست فاتمه) ی لیناوە ، وروژاندوونی ، خۆشەویستیەکی شەرمناھەیی ئەوئۆی رێژلینراو که (لەبەر دەمیدا واق ورمای بۆ نەییەتی ھیچ دەریی) ، که (هەردی) لە دووتویی ئەو پاسا ھینانەوانەیدا بە رەفتاریکی (بیوانە!) ی دانانی بۆیە دەلی: ((ھەرودھا من ئەوسا ئەو ھەرزەکارەیی جارن نەمابووم که بەچاوپێکەوتنیک زمانم بەستری وەکو لە شیعردا پێشان دراوە)) (۱۷) جا وەک ئێمە بۆی دەچین ھەر ئەم (تیروانینی بیوانە) یی ئیستای ، بووئە ھۆی ئەو چەشنە روانینەیی ئیستای بو ئەو قوناعی (ھەرزەکاری) یی که بەری دەیان تووی (شیعری خۆشەوستی) جوانی تیا بە دەست ھینا

ھەرچی دەربارەیی گۆزینی ئەو وشەو دەستەواژانەیی ناو دەقەکانیشیەتی ، که وەک خۆی دەلیی کەمن، ئەوا ھەر پێوئەندیان بە تیروانینانەکانی ئیستایەو بوو بۆ دەقەکانی ، چ لە رووی راستی تاقیکردنەو کانیانەو بووبی ، یا لە رووی جوانی چینیانەو بووبی بەو وشەو دەستەواژانە، وەک لێرەدا دەبینرین :

گۆزینی ناوینشانی دەقی (ناوئیدی) بو (دلیکی تیکشکار) بەھۆی ئەوێی وەک خۆی دەلی: ((لە چاپی یەکەمدا بەسەرھاتی دل که مەبەستی سەرەکی شیعردا یە تەوانەکرۆ)) (۱۸) و ئیستا کہ تەواو کراوە ئەوا ئەو ناوینشانی بو گونجاوترە ، بە ھۆکاریکی راستی نازانین ، بەلکو وای دەبینین کہ بەو ناوینشانی نووییە دەتوانی دەربارەیی ئەم دەقەش بلی باسی کەسیکی کہ ئەکەم و (خۆم) لە جیاتی (ئەو) داناو، وەک بو ھەندی لە دەقەکانی تریشی ھەروامان پی دەلی

له دهقی (شانزه سال چاوه روانی) دا دهربرینی (کیشا بهروی زه مینا) گۆزیوه بو (کیشا بهسه ر زه مینا) که له رووی هونه ری به وه پیی گونجاوتر بووه

له دهقی (دوو چهن دلداری) به که شیدا (کچ له لای ئیمه) ی گۆزیوه به (کچ له لای ئیمه ش) که به لامانه وه به و مه بهسته بووه تا باسی خوشه ویستی دهقه که بکاته باسیکی گشتی و له وهی دوور خاته وه که له تاقیکردنه وهی که سی خویه وه سه رچاوه ی گرتی

بیگومان ئه م چه شنه به کار هینانه ی دهسه لاتی شاعیر له دهقه کانیدا، که دهسه لاتی ره خنه گر بزواندوونی ، له لای شاعیرانی تریش که موزور به دی ده کرین، بویه پیوسته لیکوله ران و ره خنه گران سه رباری ئه رکه که بیان له سنووری ره خنه دا ، ئه رکی تویره ره وهی دهقیش بینن، تا زانستانه راستیه کان بجه نه به رده ست

به شی دووم: ره خنه گرو دهق:

لیره داو هه ر له سه ره تا وه به و تیروانینه مانه وه له دهسه لات و کارکردنی ره خنه گر دهرواین : که مادام ئه و مافه به داهینهر دهری تا سه ره ستانه کاربکات و نه خوی و نه ئیمه ش ریگه به وه نه دهین بجزینریتته ناو بازنه یه کی ته سکی پرۆسه ی داهینانه وه ، ئه و ئاسایی به ئه و مافه ش به ره خنه گر بدری له وهی دهق چون ده بینن و به چ ریباژیک کاری تبادا ده کات و له چ ریچکه یه کی ره خنه ییشه وه رووی تی ده کات و به ها هونه ریکه ی دیاری ده کات ، ته نانه ت مافی جوان بینن و ناشیرین بیننی دهقیشی پی بدری ، مادام بو داهینهر بشی ئه مرو دهقی جوانی دوینیی به ناشیرین بیننی تا ئه و راده یه به بی ناگادارکردنه وهی خوینه ر یا به ناگادارکردنه وهی دهستکاری بکات و رتوشیان بکاته وه

بیگومان لیره دا جوان بینن و ناشیرین بیننی دهق جیاده کهینه وه له کاری جوان کردن و ناشیرین کردنی دهق ، بویه به لامانه وه ئه وهی که بو ره خنه گرو کاری ره خنه یی نابی به ئاسایی دابنری دیارده ی جوان کردن و ناشیرین کردنی دهق و به هادارکردن و بی به هادارکردنی دهقه جا به مه به ست بی یا ئاکامی نه شاره زایی و مامه له کردنی سه رپییانه بیته له گه ل ده قدا که بیگومان بوخوی دیارده یه که و میژووی ره خنه ی ئه ده بی هیچ میلله تی بی به ری نه بووه لی و زه همه ته بی به ریش بی لی .

هه ر لیره وه راسته و خو رو به رووی ئه و راستیه ده بینه وه که به کارهینانی نادرستانه ی دهسه لاتی ره خنه گر، جگه له چه واشه کردنی خوینه ر و شارده وهی راستیه کانی لی ده که ویتته وه ، شاعیران و دهقه کانیشیان زه ره رمه ند ده بن پیی ، که له ره خنه ی کوردیماندا ئه و چه شنه به کارهینانه

نادروستانه‌یه‌ی دهسه‌لاتی ره‌خنه‌گر ، نه‌ک هه‌ر ده‌بینری به‌لکو له هه‌ندی قوناغدا و تاراده‌یه‌کی زۆر بووه‌ته سیمای کارکردنی ره‌خنه‌یی و که‌م ره‌خنه‌گرو لی‌کۆله‌رمان توانیویه‌تی خوی لی‌ بپاریزی ، هه‌روه‌ک لی‌ره‌داو به‌ ئاوردانه‌وه‌مان له کۆمه‌لی و تارو لی‌کۆلینه‌وه‌ی ره‌خنه‌یی راشکاونه ده‌یاغیه‌ینه به‌رده‌ست .

دیاره‌ ناگری لی‌ره‌شدا ئاوپ له هه‌موو نه‌و و تارو لی‌کۆلینه‌وانه بده‌ینه‌وه که بلا‌وکراونه‌ته‌وه ، بۆیه هه‌ول ده‌ده‌ین ته‌نها ئاوپ له‌و به‌ره‌مه‌ ره‌خنه‌ییانه بده‌ینه‌وه که له ره‌وتی ره‌خنه‌ی کوردیدا شوینیان دیار بووه‌و به هه‌ردوو دیوی زانستانه‌و نازانستانه‌دا تیروانیی سهرنج راکیشیان خستوه‌ته به‌رده‌ست . هه‌رله سه‌ره‌تای سییه‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو‌دا له‌گه‌ل هه‌نگاوانانی شاعیرانمان به‌ره‌و نوێکردنه‌وه‌ی شیعیری رووبه‌رووی دوو وتاری ره‌خنه‌یی ده‌بینه‌وه که بریتین له وتاره‌که‌ی (سیاپوش) و وه‌لامه‌که‌ی (پیره‌می‌رد) بۆی .

له‌وتاره‌که‌ی (سیاپوش) دا که ده‌نگی روشنبیریکی لاری سه‌رده‌مه‌که‌ی بووه ، راسته‌وخۆ هه‌ولی ناشرین کردنیکی ره‌هایانه‌و بی سنووری شیعیری کلاسیکی کوردی دراوه ، به‌و پی‌یه‌ی به‌لایه‌وه تا راده‌ی دزین لاسایی که‌روه‌ی شیعیری کلاسیکی عه‌ره‌بی و فارسی بوون و به‌ متوومووروی نه‌وان رازینراونه‌ته‌وه‌و که‌م و زۆر نه‌ خه‌م و ئازارو نه‌ خواست و ئومیدی مروّقی کوردو ولاته‌که‌ی که کوردستانه به هه‌موو جوانیه‌کانیه‌وه تیاياندا نایبیری ، بۆ به‌لگه‌ی بۆچونه‌کانیشی له شوینیکی وتاره‌که‌یدا ده‌لی : ((زوره‌ی شاعیره‌کامان ته‌گه‌ر له‌به‌ر ئیوه نه‌لیم هه‌موویان دل‌داریکی خۆپه‌رست و بی باکن وه‌کو یه‌کیکیان نه‌لی :

من و یارم له کونجی دابنیشین

چه باکم عاله‌می ژيرو زه‌به‌ر بی

ده‌ریاره‌ی (نالی)یش که وه‌ک (مه‌حوی و سالم و کوردی و ناری و زیوه‌رو حه‌مدی) به شاعیری نازانی ده‌لی : (نه‌خوینده‌واره‌کامان گه‌لی له شاعیره به‌ناوبانگه (به‌لاغه‌ت ئارا)کان له پیشترن، به‌لی نه‌و لادی‌ییه‌ی (کلوه‌نجه‌ری ری) و(خاله‌ی ری‌بوا‌ری) داناوه‌ گه‌لی له پیشتره له‌و شاعیره‌ی که نه‌لی :

نه‌ی جلوه‌ ده‌ری حوسنی جله‌و که‌ش به‌ ته‌ماشای

سه‌ر رشته‌یی دین بی مه‌ده‌دی تو‌نی یه‌ حاشا)) (١٩)

هه‌رچی وتاره‌که‌ی (پیره‌می‌رد) ه که بو خوی له و سالانه‌دا خه‌ریکی ره‌نگرشتنی نوی‌کردنه‌وه‌ی شیعری کوردی بووه ، وتاریکه و ههم به‌رگری که‌ره له شیعری کلاسیکی و ههم پشت‌گبری که‌ر بووه له خواستی نوی‌خوازانه‌ی (سیاپوش) و ده‌لی: ((گوناهی نالی ئه‌وه‌یه بو پایه بلندان‌ی هونه‌ر واته‌ی هونیه‌ته‌وه، وه تازه پیاگه‌یوه‌کان نه‌ی وتوهه :

له هاویندا له به‌رقرچه‌ی هه‌تاوا

له بن سایه‌ی هه‌رمی کولاوا

له هه‌له‌ینانی دوو چاوی نواوا

فه‌راموشم نه‌که‌ی من گه‌ره‌وه‌ی تو‌م (٢٠)

هه‌روه‌ها ده‌لی: ((ئه‌و کوره‌ راست ئه‌کا ئیستا شیع‌ر ئه‌وه‌یه چون‌ هاته‌ پێش چا و چوتت دی ئه‌وه به‌ شیوه‌ی ره‌وانی و به‌ زمانی خو‌ت بیهو‌نیه‌ته‌وه ...ئه‌و دادو بیدادی بو‌ ئه‌مه‌یه که به‌شوی‌ن ته‌بیعه‌تا برو‌ین شاعره‌کانیشمان ئه‌لین ئیمه‌ له ئاسمانی شیع‌رو خه‌یالا ئه‌فرین مه‌زه‌ی لیوی دل‌به‌ر ناگورینه‌وه به‌ هاژه‌ی شه‌مه‌نده‌فه‌رو وژه‌ی نه‌وتی ژیر زه‌مین و جریوه‌ی ئاوه‌دانی ولات با وه‌ته‌ن ژیره‌و زه‌به‌ر بی و من و دل‌به‌ر له جی‌یه‌کی وه‌ک زیرینو‌ک پیکه‌وه بین و به‌ ته‌بیعه‌ت په‌رستان ئه‌لین)) (٢١)

وه‌ک ده‌رده‌که‌وی ئه‌م به‌رگری کردنه‌ی پیره‌می‌رد بو‌خوی به‌رگری کردن بووه له کلتوری ئه‌ده‌بیمان نه‌ک به‌رگری کردن له ریچکه‌ کلاسیکی‌یه‌که به‌و شه‌قل‌وسیما هونه‌ریانه‌ی که هه‌یان بووه و پیره‌می‌رد خوی به‌ روو‌کردنه‌ کیشی بره‌گی و قافیه‌ی مه‌سنه‌وی و زمانپکی شیع‌ری ساده، هه‌ولێ کردنه‌وه‌ی ریچکه‌یه‌کی نویی له‌به‌رده‌م شیع‌ری کوردیدا داوه، جا بو‌یه به‌لای ئیمه‌وه ئاسوی تیروانینی پیره‌می‌رد فراوتر بووه له ئاسوی روانینی (سیاپوش) بو‌ شیع‌ری کوردی که ئه‌رکی شیع‌ری له‌و ئامانجه‌ سیاسی و کومه‌لایه‌تی و ره‌وشتیانه‌دا بینیه‌وه که به‌دیان دینی ، نه‌ک له خودی جوانیه‌کانیادا ، ئه‌مه سه‌رباری ئه‌وه‌ی که ناشیرین کردنی شیع‌ری کلاسیکی کوردی به‌وه‌ی تا راده‌ی دزین لاسایی که‌ره‌وه‌ی شیع‌ری عه‌ره‌بی و فارسی بووه ، بو‌ خوی و پێش هه‌موو شتی بو‌چووینیکی نازانستانه‌ی بی‌ بنه‌مایه ، چونکه تا ئه‌م سالانه‌ی دوابی نه‌بی (٢٢)، لی‌کولینه‌وه‌یه‌کی وا ئه‌نجام نه‌دراوه که‌زانستانه راده‌و چه‌ندیتی و چوتیه‌تی کاریگه‌ر بوونی شاعیرانی کوردی به‌ شیع‌ری فارسییه‌وه‌ی خستبیتنه‌ به‌رده‌ست ، به‌لکو ئه‌وه‌ی که‌ کراوه ته‌نھا پێشان‌دانی لایه‌نی له‌یه‌که‌چوون و نزیک‌ی چند به‌یتیکی شاعیرانی کلاسیکی‌مان بووه له‌گه‌ل کومه‌له‌ به‌یتیکی چند شاعیریکی فارسی(٢٣) که ئه‌وه‌ش به‌لای ئیمه‌وه نه‌ک هه‌ر به‌ دزی و لاسایی کردنه‌وه دانانری به‌لکو به‌ چه‌شنی له هه‌لکشانه‌ به‌ره‌و پرۆسه‌ی داهینانیان ده‌بینین ، به‌وه‌ی که

شاعیرانی کلاسیکیمان بهمه بهست ویستویانه هەر بهو که ره سه هونه ریانە ی دەقی شیعری فارسی و بهو پیکهینە ره هونه ریانە ی شیعری بهستی کلاسیکی و بهو زمانه کوردییە ی بی پیناسە ی ئە دە بی بووه ، دەقی شیعری ئە وتۆ بنیات بنین که شانی پی بدن له شانی شیعری میلله ته موسلمانە کانی تر به گشتی و شیعری فارسی به تایبه تی ، ئەم راستییە ش به روونی له هەندی بهیتی رابه رانی شیعری کلاسیکی کوردی وهك مه لای جزیری و نالی و سالمو مه حویدا ده بینری به لام دیاره نه بوونی لیکوله ری شاره زا و ئاگادار له ته وای به ره مه می شاعیرانی کلاسیکی ئە دە بی کوردی و ئە دە بی فارسی تا رووی راستییە کان ده برجات ، بواری له به رده م ئە و تیروانینه نا دروسته دا کرده وه تا بگاته (ره فیق حلمی) و (کاکه ی فه للاح) یش .

نهك هەر ئە وه نده به لکو هەر له ژیر کاریگه ری ئە و چه شنه تیروانینه نا دروسته دا تا ئە مروش له هوله کانی خویندی ناستی دکتورا شدا سیما و شه قلی شیعری کلاسیکی کوردی به (باهه خدان به وشه و ده برینی بیگانه و به ره وانپێژی عه ره بی و به کیشی عه روزی عه ره بی) وهك سی دیارده ی نامۆ به شیعری کوردی به خویندکاران ده ناسینری .

دیاره لیرده او له گه ل ئە و تیروانینه ماندا ده رباره ی وتاره که ی (سیاپوش) ئە و راستییە ش فه راموش ناکه ین که به لامانه وه هەر ئە و وتاره بوخوی و وتاره که ی (پیره میرد) یش که به ده وایدا هات ، بوخویان له لایه ک بوونه ره نگرێژ که ری (ره خنه ی ریالیزی) له ئە دە بی کوردیدا که (پیره میرد) به زاراه ی (ناتوزیل) ده یناسینی و له لایه کی تره وه بوونه پشتگیریکه ریکی دیاریش بو ریباره نوێیه که ی شیعری کوردی که (پیره میرد) زه مینه که ی بو سازداو (گوزان) یشی هەر له سه ره تای سییه کانه وه کرده رابه ری .

هەر له ژیر کاریگه ری ئە و دوو وتاره داو له سه ر هه مان ئە و ریچکه ریالیزی به یه ره خنه دا، به چه مکه کومه لایه تی به که ی، نو سه ریکی وهك (ره فیق حلمی) ش له سه ره تای په نجاکاندا هه نگاوێکی ره خنه یی تا راده یه ک زی ره کانه ی هه لئاو به ئاوریکی ره خنه گرانه له به ره مه می هەندی له شاعیرانی قوتاغه که ی کومه لی تیروانینی ره خنه یی ئە وتوی خسته به رده ست که بوخویان بوونه سه رچاوه و رینوینی که ری ره خنه گران و لیکوله رانی دوا ی خوی ، به تایبه تی ده رباره ی شیعری نوێی کوردی و رابه ره دیاره کانی که (شیخ نوری شیخ صالح و گوزان) بوون به لایه وه .

راستی کاریگه ربوونی (ره فیق حلمی) به هه ردوو وتاره که ی (سیاپوش و پیره میرد) وه راشکاوانه دپته به رده ستمان به وه ی له باسی (که مالی) شاعیردا ، هه م ئاور له وتاره که ی (سیاپوش) ده داته وه و

هەم بە پێی بۆچوونەکانی (پیره‌می‌رد) یش پێ دەردەبرێ و دەربارەی (کەمالی) دەلی: ((ئەبێ بیرمان نەچی کە ئەگەر بێت و بە پێی واتە ئەدی ئەدی تازە کائمان حوکم بەسەر شەرعەکانی کەمالی و پەیره‌وه‌کانی کەمالی یا بەدین و وەکو ئەو ئەدی بە لاوانەمان بلێن: (شەر تەرجومانی دلە لە ئاوازی دلگیری بولبول لەسەرەوی سۆزە بەیان مانامان بۆ دەرئەهینی کە لە هەموو دلێکا شارراو بەلام هێشتا دەریان نەبرێو تا شیعەرە کە ئەخویننەوه) بەلی بێتو ئێمە لەسەر ئەو واتایە برۆین و شەری کەمالی و هاوپیرو شپۆه‌کانی بکێشین و بەهای بۆ دابنێن زور بە هەلە ئەچن .. ئێمەش ئەم جوژە شەرانی بە تەرازی خوێ ئەکێشین.)) (٢٤).

هەرچی دەربارەی تیروانینی ریاڵیزمیانهی (ره‌فیع حلمی) شە بۆ شیعری نوێی کوردی، ئەو لەو تیروانینیدا بە دەست دەهێنێ کە دەربارەی (گۆزان) هەو دەلی: ((گۆزان شاعیریکی (فەننان) و (واقعییە - Realiste) بێ ئەوەی باکمان بێی لە ره‌غنه‌یی یاخو لە واتە کەمی خویمان بە گومان بین ئەلێن گۆزان بە راستی بوێتیکی واقعی و فەننان، بوێتیکی کە ماددەیی شیعەرەکانی لە کائگای ژیان واتە لە ژبانی کۆمەلایەتی کورد هەلێنجاوه وە کردووێ بە (بوودەقه‌ی ئەدەبا...)) (٢٥)

هەر لە بازەیی ئەو ره‌خنە ریاڵیزمییه‌دا و لە روانگه‌یه‌کی مارکسییه‌وه ، (د.عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سول) یش هەوێ دباری کردنی سیما و شەقله‌کانی ریاڵیزی ریاڵیزی لە ئەدەبی کوردیدا دەدات و بە پێی ریاڵیزم ئەدەبییه‌کانی وە کلاسیک و رۆمانتیک و ریاڵیزی قوتاغەکانی شیعری کوردی دیاریده‌کات

و هەو دەردەکەوی دەسلاتی ره‌خنه‌گرانه‌ی (د.عیزه‌دین) لەو لیکۆلینە و هیه‌یدا راسته‌وخۆ لە بیروباوه‌ری مارکسی لینییزییه‌وه سەرچاوه‌ی گرتووه، بۆیه راسته‌وخۆ شاعیران بە چینه‌ کۆمەلایه‌تیه‌کانی قوتاغە کە یانەوه‌ گری دەدات و بە پێی ئەو گری‌دانەش تیروانینه‌کانی دەربارەیی ده‌قه‌کانیان ده‌خاته بەر ده‌ست و دەربارەیی ئەدەبی کلاسیکی رای وا بووه کە: (ئەو رۆشنی‌رانه‌ی مزگه‌وت پابه‌ند بوون پێیه‌وه کە سەر به‌و باله‌ی ناو جولانه‌وه‌ی کورده‌وه بوون کە دەر به‌گ سەر کردایه‌تیان ده‌کرد لە دوا‌ی شەری جیهانی یه‌که‌مه‌وه) (دوا‌ی ئەوه‌ی ئەو سەر کردایه‌تییه‌ ده‌ره‌به‌گییه‌ی جولانه‌وه‌ی نیشتمانی کورد وزه‌ی سەر کردایه‌تی کردنی به‌ره‌و کوتایی چوو ، روخساره‌ کلاسیکییه‌ کەمی ئەدەبیش ئەو توانایه‌ی ون کرد تا ناوه‌روکی نوێی پێی دەر برێ) (٢٦)

هەر لەو روانگه‌ ئایدیۆلۆژییه‌وه کە ئاوێر لە پیره‌می‌ردیش ده‌داتەوه ، وا ده‌بینی کە: ((بناغه‌ی داھینان لە لای ئەندێشه‌یه‌کی رۆمانسیانه‌ بووه و بنما فکرییه‌ کەشی ئەو دلە راوکی بەهێزه‌ بووه کە

شه‌قلی بۆر جوازی بچوکه، ئەندێشه رومانتیکییە کەشی دەربربوو لەو دلەراوکییە هیوان هیوای رومانتیکیی شۆرشگیرانە کە رووی لە داها توو کردوو و هیوان بۆ ئومیدی رومانتیکیی کۆنەپەرستانە کە لە رابردوو دەروانی، لەو نیوە‌نەشدا پێرەمێرد دەربری ئەو ناھەمواری و ئەو باری چەوساندنەوێیە بوو کە گەلە کەمی گیرۆدەیان بوو بوو)) (٢٧)

ھەر لێرەشەو دەقی (کزی دەروون) کەمی پێرەمێرد بەگشتی و ئەو بەیتە کە تیایدا دەلی

ئێستا کە ریی کۆچ گوشادەو ئاسان

کوا سەرخیل کۆچی لێخوری بو کویستان

بە سوۆزی گەرانەو بو سەر دەمی دەرەبە گایەتی دادەنی (٢٨)، بۆ ئەوێ ئەو راستییەش بختە بەر دەست کە ئاوردانەوێ پێرەمێرد لەو دەقەیدا بو رابردوو، بوخۆی گەران بوو بە دوا ئەو نەریت و خوورەوشتە بەھادارانە کوردەواری کە دیار دە دزیو کانی شارستانیەت لەناوی دەربردن، بەواتایە کێ تر گەران بوو بە دوا رەسەنایە تیدا نە ک دەسەلتاتی دەرەبە گایە تیدا.

شاعیرانی سەر بە ریبازە کلاسیکییە کەش لە ئەدەبی کوردی دا لەژێر سایەو رکێفی رژی

دەرەبە گایە تیدا

نابینرین، ھەر بۆیە کاتی خۆی دەر بارە ی ئەدەبی کلاسیکیمان وتوو مانە: ((ئەگەر ئەدەبە کەش ئەدەبی ئەو قۆناغە بوو بێت، ئەوا ھەرگیز ئەدەبی ئەو چینیە نەبوو و ھیچ کاتی شیعری کلاسیکیمان سەر بە چینی دەرەبە گ نەبوو و لە خزمەتی رژی دەرەبە گایە تیدا نەبوو)) (٢٩)

کاتیکی (د.عیزەدین) لە دەنگە شیعرییە کەمی (کامەران) یش دەروانی، وای دەبینی کە: ((لەگەل مانەوێ کامەران لەسەر رێچکە رومانتیکییە کەمی، رەنگی بە ناواتی گەلە کەمی و بە ھەست و سوۆزی نەتەوایەتی داو تەو و دەربری خۆراگری رۆلە کانی گەلی کورد بوو لە خەباتی نشتمانیاندا)) (٣٠).

ئەوێ سەرنج رادە کیشی لێرەدا بینینی دەقە کانی (کامەران) ە بە سیماو شەقلی رومانتیکیانە نە ک ریا لیزمیانە، کە بێگومان ئیمە وای نابین و بەلامانەو ئەم چەشنە بینینە (کامەران) ناکامی تێروانینیکی ئەنتەرناسیۆنالیستانە بوو بۆ (کامەران) ی شاعیر بەو بیروباوەرە ناسیۆنالیستی یە کە ھەلگری بوو نە ک بو دەقە کانی

به هه‌مان بیروباوهری مارکسی لینینیزییه‌وه (کاکه‌ی فه‌للاح)یش روو له کوّمه‌لی شاعیری سه‌ر به ریبازه‌نوی‌یه‌که‌ی شیعری کوردی ده‌کات و به کوّمه‌لی زاراوه‌ی مه‌یه‌نراوی بیروباوهرکه‌ی ده‌نگه شیعری‌یه‌نوی‌یه‌کانی قوتناغه‌که‌مان پی‌ده‌ناسینی .

له‌کاتیکا (گۆزان) و (ع ح ب) به‌و دوو ده‌نگه شیعری‌یه‌نوی‌یه‌ ده‌بینی که به‌ره‌و(ریالیزمی سو‌شیالیزمی) چوون(۳۱) و خو‌شی وه‌ک شاعیر به په‌یره‌وی که‌ری (ریبازی ریالیزمی شورشگیرانه)ده‌ناسینی(۳۲) ، ده‌باره‌ی (دیلان) ده‌لی: ((به شیوه‌ی هونه‌ری شاعر رومانسیانه‌یه‌و به‌ناوه‌روک شاعیریکی ریالیزمی شورشگیرانه‌یه‌)) (۳۳)، بی‌ئه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی روون بکاته‌وه و پیمان بلی له رووی(شیوه‌ی هونه‌ری شاعر)ه‌وه ئه‌و سیمای شه‌قلانه چین که به ده‌قه‌کانی (دیلان)ه‌وه ده‌بینرین و به ده‌قه‌کانی (گۆزان و ع ح ب و خو‌یه‌وه)نابینرین تا به (رومانسیانه) ناوزه‌ندیان بکه‌ین.

ئه‌وه‌ی ئیمه‌ تیبینی ده‌که‌ین ئه‌وه‌یه که ئه‌و مو‌ری رومانسییه‌ی که کاکه‌ی فه‌للاح ده‌بینی به ده‌قه‌کانی دیلان‌ه‌وه ، په‌یوه‌ستی کردووه به‌و سیمای ره‌شبینی و گه‌شبینی‌یه‌ی که به هه‌ندی له ده‌قه‌کانی دیلان‌ه‌وه ده‌بینرین ، ئه‌وانیشی به‌ستووه‌ته‌وه به‌و هه‌وینی بیروباوهره ناسیونالیستی‌یه‌ی که ده‌قه‌کانی دیلانی مه‌یان‌دووه ٦ بو‌یه ده‌لی: ((تا شاعیر له رووی ئایدو‌لوژی و ده‌روونه‌وه زو‌تر به‌ره‌و بنه‌وانی ریالیزمی و مرو‌قابه‌تی و مه‌سه‌له‌ی مرو‌قی چه‌وساوه و پیشکه‌وتن خوازی هه‌نگاو بنیت ... به‌رچاوی رووترو هیوای زو‌تر هه‌ناسه‌ی دریت‌ترو به نارام تر ده‌بیت ، به پی‌چه‌وانه‌ی ئه‌مه‌ش هه‌تا شاعیر به‌ره‌و مه‌لبه‌ندی ته‌سکی بیرکردنه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌و دا‌بران و دووره په‌ریزی و خو‌یی پروات ... دوو‌چاری ده‌ردوودووی بی‌زاری و نا‌ئومیدی و هه‌ناسه کورتی ده‌بیت)) (۳۴)

وه‌ک ده‌بینری(کاکه‌ی فه‌للاح) لی‌ره‌دا به پی‌ی بیروباوهره ناسیونالیستی‌یه‌که‌ی (دیلان) ی دوا‌ی سالی ۱۹۵۷ (دیلان) ی خو‌پندووه‌ته‌وه نه‌ک ده‌قه‌کانی ، چونکه خودی ئه‌و ده‌قانه‌ی (دیلان) که هه‌لگری سیمای ره‌شبینین راشکاوانه ئه‌و راستی‌یه ده‌خه‌نه به‌رده‌ست که ره‌شبینی‌یه‌که‌ی له (مه‌سه‌له‌ی مرو‌قی چه‌وساوه) ی کورده‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه ده‌نگی(ئیمه) ی (کورد) ی به‌شخوراوه له مافه نه‌ته‌واپه‌تی‌یه‌کانی ، که بی‌گومان کاکه‌ی فه‌للاح به (مه‌سه‌له‌ی مرو‌قی چه‌وساوه) دانانی ، چونکه نا‌کری بلین ده‌رکی به‌وه نه‌کردووه که ئه‌و ده‌قانه‌ی (دیلان) راسته‌وخۆ باس له چه‌وساندنه‌وه‌ی نه‌ته‌واپه‌تی ده‌که‌ن .

هه‌ر لی‌ره‌وه ده‌که‌ینه ئه‌و راستی‌یه‌ی که کارکردنی هه‌ندی له ره‌خه‌گرا‌ئمان به‌و ده‌سه‌لاته‌ی که له بیرو باوهری سیاسی و ئایدو‌لوژی‌یه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه ، پیش ئه‌وه‌ی زیانی به شاعیران و به ده‌قه

شيعری بيه کانيان گهياندي، زياني به خودی ره خنهی کوردی گهياندوه ، چونکه بؤماوه بيه کی زؤر
تيروانينه ره خنهي بيه کانی له بازنه بيه کی داخراودا سووراندؤته وهو ريگای به وه نه داوه ده رگا له سه ر
ريبازه ره خنهي بيه کانی تربکريته وه .

نه نجام

۱- داهيتنانو ره‌خنه دوو پرؤسه‌ی تيك نالاونو يه‌كتر ته‌واوكهرن ، بهو پيټيه‌ی نه‌گهر داهيتنهر گيان به‌خشي دهق بيت ته‌وا (خوينهر - شيعردوست - شيعرناس - ره‌خنه‌گر) بوخويان نه‌مري به‌خشي دهقي شيعرين .

۲ - سيټه‌ري (خوينهر- ره‌خنه‌گر) ناماده‌بووني خو‌ی هه‌يه له پرؤسه‌ی داهيتناني شيعرييدا ، بهو پيټيه‌ی برؤابووني داهيتنهر به سه‌رکه‌وتوويي به‌ره‌مه‌كه‌ی له برؤابووني به رازي‌كردني خوټينه‌رو ره‌خنه‌گره‌وه رايه‌له‌كراوه

۳ - هه‌روه‌ك چؤن گه‌لي جار ره‌خنه‌ توانيويه‌تي تو‌ی له دايك بووني دهق به شاعير به‌خشي ، هه‌ربه‌وجؤره ش هه‌ندي جار توانيويه‌تي به‌ربه‌ست بي له‌به‌رده‌م له‌دايك بووني دهق دا .

۴ - ديارده‌يه‌كي نادروستي به‌كارهيتناني دهسه‌لائي شاعير ده‌ستكاري كردني دهقه‌كانيه‌تي دواي‌بلاؤكردنه‌ويان بو جاري دووهم و بي تاگادار‌كردنه‌وي خوټينه‌ر له‌و ده‌ستكاري كردنه ، كه‌بوخؤي ديارده‌ي چه‌واشه‌كردني ره‌خنه‌گري لي ده‌كه‌ويتته‌وه .

۵ - له‌گه‌ل ره‌نگرشتني بزووتنه‌وه نو‌يټه‌كه‌ي شيعري كورديدا له سيټه‌كاني سه‌ده‌ي بيسته‌مدا ، ره‌نگيش بو ريټچكه‌ي ره‌خنه‌ي ريباليزميش له لايهن (سياپوش)ه‌وه ريټرا و بووشه ريخوشكه‌ريكي ديار بو بزووتنه‌وه شيعري‌يه نوټكه‌ي ته‌و قؤناغه .

۶ - له نيوه‌ي دووهم‌ي سه‌ده‌ي رابردوودا به‌هؤي بالاده‌ستي ره‌خنه‌ي ماركسييه‌وه زووربه‌ي وتارو ليكولټينه‌وه ره‌خنه‌يي‌يه‌كامنان روويان له خوټينده‌وي شاعيران كردووه نه‌ك دهقه‌كانيان و به‌رده‌وام به پيټي بروباوه‌ري سياسي و نايديوټلؤژي شاعيران ، به‌هاي دهقه‌كانيان دياري كردووه نه‌ك به پيټي خودي دهقه‌كان خويان، شه‌مه‌ش بووه هؤي ته‌وه‌ي كه زؤر دهقي جوان بي به‌هاكريين و زؤر دهقي بي به‌هاش جوان كريين .

پهراویزه کان :

- ۱ = النقد، اسس النقد الادبي الحديث : ۲۶۳
- ۲- نالی دهلی : عومریکه به میزانی تهدهب توحفه فروشم
زورم وتو کهس تینهگهیی ئیسته خه موشم
بروانه: دیوانی نالی : ۲۸۰
- ۳- دیوانی شیرکو بیکهس، بهرگی به کهم: ۶-۷
- ۴- پینج کاتژمیئر له گهل ئیبراهیم نه حمهد : ۲۶
- ۵- البارزانی والحركة التحررية الكردية : ۲۳۷
- ۶: شیعرى سیاسى كوردی له کرمانجی خواری کوردستانی عیراقدا ۱۹۴۵-۱۹۵۸ : ۷
- ۷- بروانه : مدرسة الكذابين فى رواية التاريخ الاسلامى و تدوينه ، ههروهها بروانه :
الشعوبيه حركة مضادة للاسلام و الامه العربيه ، ههروهها بروانه : الشعبوية : الطيب آيت
حمودة.
- ۸- گوڤارى شهفهق ژماره ۱۵
- ۹- اساس البلاغه : ۶۶
- ۱۰- تاج العروس : ل ۱۴۴
- ۱۱- شيخ رهزای تاله بانى : ۲۵۰
- ۱۲- دیوانی گوران: ۴
- ۱۳- شيخ مه حمودى زيندوو ۴۲
- ۱۴- دیلان ۵۸ دیوانی شیعر ۱۴۵
- ۱۵- رازى تهنيايى چاپى دووهم: ۳۵
- ۱۶- سه چاوهى پيشوو : ۳۶
- ۱۷- سه چاوهى پيشوو: ۲۳
- ۱۸- سه چاوهى پيشوو: ۵۸
- ۱۹- يادگارى لاوان : ۳۳
- ۲۰- روژنامهى ژيان ژ ۳۷۶ى ۷/ئيلول/۱۹۳۳
- ۲۱- سه چاوهى پيشوو

- ۲۲- بروانه :چینی دهق له شیعره کانی نالی دا ههروهها فرههنگی شیعره کانی سالم له بهر
روشنایی ئه ده بی فارسیدا
- ۲۳- بروانه :که مالی و ئه ده بیاتی فارسی ، حافظ له شیعی کوردیدا ، کورته به راوردی
- ۲۴- شعرو ئه ده بیاتی کوردی ، بهرگی دووهم :۱۳۳
- ۲۵- سه چاوهی پیشوو: ۱۷۲
- ۲۶- الواقعیه فی الادب الکردی: ۸۹
- ۲۷- سه چاوهی پیشوو: ۸۹-۹۰
- ۲۸- سه چاوهی پیشوو: ۹۰
- ۲۹- ستایش و پیاهه لدان له شیعی کلاسیکی کوردی دا ل، ۴۵
- ۳۰: الواقعیة فی الادب الکردی: ۱۱۱
- ۳۱- کاروانی شیعی نویی کوردی: ۷۱، ۷۰
- ۳۲- سه چاوهی پیشوو: ۱۹۶
- ۳۳- سه چاوهی پیشوو: ۲۱۱
- ۳۴- سه چاوهی پیشوو: ۲۲۷

سه‌چاوه‌کان

کتیب :

- پینج کاتزمیر له‌گه‌ل ئیبراهیم شه‌حمه‌د ، حوسین محمد عزیز، چاپخانه‌ی باران، سوید ۱۹۹۵
- چینی دهق له شیعه‌کانی نالیدا، د. ئاقان علی میرزا توفیق، به‌ریوه‌به‌ریتی چاپ و بلا و کردنه‌وه‌ی -
- سلیمانی، چاپخانه‌ی که‌مال ۲۰۱۲
- دیلان، محمد صالح دیلان، چاپخانه‌ی شه‌سه‌ده ۱۹۶۹
- دیوانی شیعر، محمد صالح دیلان، ئاماده‌کردن و لیکولینه‌وه‌ی. عه‌بدوللا عه‌زیز خالد، چاپخانه‌ی
- سومه‌ر به‌غدا ۱۹۸۷
- دیوانی نالی، لیکولینه‌وه‌و لیکدانه‌وه‌ی مه‌لا عبدالکریمی مدرس و فاتح عبدالکریم و محمدی مه‌لا
- که‌ریم چاپخانه‌ی کوری زانیاری کورد به‌غدا ۱۹۷۶
- دیوانی شیرکو بیکه‌س، به‌رگی یه‌که‌م ۱۹۶۸-۱۹۸۰، کوردستان ۲۰۰۶
- دیوانی گوران، محمدی مه‌لا که‌ریم کوه‌ کردووه‌ته‌وه‌و ئاماده‌ی کردووه‌و. چاپخانه‌ی کوری زانیاری
- عیراق به‌غدا ۱۹۸۰
- رازی ته‌نیایی ، شه‌حمه‌د هه‌ردی، چاپی دووه‌م، چاپخانه‌ی زانکوی سه‌لاحه‌دین ۱۹۸۴
- شیخ ره‌زای تاله‌بانی، د. موکه‌ره‌م تاله‌بانی ، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولیر ۲۰۰۱
- شیخ مه‌حمودی زیندوو، محمد صالح دیلان، چاپخانه‌ی ته‌مه‌دوون به‌غدا ۱۹۵۸
- کاروانی شیعری نویی کوردی، حه‌مه‌حه‌مه‌ئه‌مین قادر(کاکه‌ی فه‌للاح) چاپخانه‌ی کوری زانیاری
- کورد به‌غداد ۱۹۷۸
- که‌مالی و شه‌ده‌بیاتی فارسی، دکتور محمدنوری عارف، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی روشنی‌پیری هه‌ولیر ۱۹۹۹
- فه‌ره‌ه‌نگی شیعه‌کانی سالم له‌به‌ر روشنایی شه‌ده‌بی فارسیدا ، د. ئاقان علی میرزا
- توفیق، به‌ریوه‌به‌ریتی چاپ و بلا و کردنه‌وه‌ی سلیمانی، چاپخانه‌ی که‌مال ۲۰۱۳
- البارزانی والحركة التحريرية الكردية وثورة بارزان ۱۹۴۵-۱۹۵۸، مسعود البارزانی ، کردستان
- ۱۹۸۷
- تاج العروس من جواهر القاموس :الزبیدی، تحقیق عبدالستار احمد فراج مطبعة حكومه الكويت
- ۱۹۶۵
- اساس البلاغة الزمخشري تحقیق محمد باسل عیون السود ، دار الکتب العلمیة ط ۱ لبنان بیروت

-الاسس النفسية للابداع الفنى الدكتور مصطفى سويف دار المعارف بمصر الطبعة ٢: القاهرة

١٩٥٩

- الزندقة و الشعوبية في العصر العباسي الاول ، حسين عطوان ، دار الجيل للطبع و النشر ١٩٩٠

- الشعوبية حركة مضادة للاسلام و الامة العربية ، عيدالله سلوم السامرائي ٢٠١٣

-مدرسة الكذابين في رواية التاريخ الاسلامي و تدوينه ، خالد كبير علال ، دار البلاغ ، الجزائر

٢٠٠٣

- النقد،اسس النقد الادبى الحديث ترجمة السيدة هيفاء هاشم الجزء الاول دمشق ١٩٦٦

- الواقعية فى الادب الكردى الدكتور عزالدين رسول صيدا بيروت ١٩٦٦

روژنامه و گوڤار:

- روژنامهى ژيان ژماره ٣٧٦ ى ٧/٧هليلول/١٩٣٣

- حافظ له شعرى كورديدا دكتور ئەمين على موتابچى، بهرگى بيستم، گوڤارى كوژى زانيارى

عيراق بهغدا ١٩٨٩

- ستايش و پيايه‌لدان له شيعرى كلاسيكى كوردى دا ، دلشاد عهلى ، گوڤارى بهيان ، ژماره

٧٦ كانونى دووه مى ١٩٨٢

- شيعرى سياسى كوردى له كرمانجى خوارووى كوردستانى عيراقدا ١٩٤٥-١٩٥٨ ، گوڤارى

زانكوى سه لاهه ددين ژماره (١٠) حوزه بيرانى ٢٠٠٠

- گوڤارى شهفهق ژماره ١٥ ، مارف بهرزنجى

- گوڤارى گه لاويژ ژماره ٦، ٥، ١٩٤١

- كورته بهراوردى، دكتور ئەمين على موتابچى، بهرگى بيستم، گوڤارى كوژى زانيارى عيراق

بهغدا ١٩٨٩

- يادگارى لاوان ، چاپخانهى كرخ ١٩٣٣

سايتى ئەليكترونى :

- الشعوبيه ، الطيب آيت حموده ٢٠١٠/٦/٢٩ www.ahewar.org/debat/show.art

[ahewar.org/debat/show.art](http://www.ahewar.org/debat/show.art)

کورتھی لیٹکولینہ وہ کہ

لہم لیٹکولینہ وہ پیدا کہ بہ ناونیشانی (دہقی شیعری لہ نیتوان شاعیرو رخنہ گردا) لہ روانگہ یہ کی نویوہ لہ پھیوہندی نیوان (شاعیرو دہق و رخنہ گر) روانراوہ و بہو گرمیانہ یہ وہ چوینہ تہ ناو باسہ کہ وہ کہ شاعیرو رخنہ گر بزویںہرو بزویںراوی یہ کترن و تہم چہشنہ پھیوہدی یہ شیان بہ ہہردو و دیوی تہرینی و نہرینی دا کاری گہری لہ سہر دہق بہ جی دیتی، بہ گشتیش لیٹکولینہ وہ کہ لہ دہروازہ یہ ک و دوو بہش پیٹکھاتوہ .

لہ دہروازہ کہ دا کومہ لی راستی پھیوہنددار بہ ہہردو و پروسہی داہینانی شیعری و کاری رخنہ یی یہ وہ خستوہ تہ بہر دہست تا لہ بہشہ کاندازانستانہ کاریان لہ سہر کہ یں .

لہ بہشی یہ کہ میشدا کہ بہ ناونیشانی (شاعیرو دہق) ہ ٹاورمان لہ تیروانینی شاعیران بو بہرہہ مہ کانیان و دیار دہی دہستکاری کردنی دہقہ کانیان لہ لایہن خویانہ و دوا ی بلاو کردنہ و ہیان بو جاری دووہم بہ شیوہ یہ کی پراکتیکی داوہ تہ وہ .

لہ بہشی دووہ میشدا کہ بہ ناونیشانی (رخنہ گرو دہق) ہ باسمان لہو تیروانینہ رخنہ ییانہ کردوہ کہ کاری گہری تہرینی و نہرینیان لہ سہر دہق بہ جیہیشتوہ ہہروہا تہو تیروانینہ رخنہ ییانہ ش کہ دہقیان تیا فراموش کراوہ و ناراستہ ی جیا جیای دوور لہ خودی دہقیان و ہرگرتوہ .

لہ کوتایشدا تہو تہ نجامانہ مان خستوہ تہ بہر دہست کہ لیٹکولینہ وہ کہ پیمان گہیشتوہ .

ملخص البحث

في هذا البحث الذي يحمل عنوان (النص الشعري بين الشاعر والناقد) من منظور حديث نظرنا الى العلاقة بين الشاعر والناقد وشرعنا في البث ببيان الفرضيات التي تذهب الى ان الشاعر والناقد يحرك احدهما الاخر وهذا النوع من العلاقة بجوانبه السلبية والايجابية يترك اثرا في النص .

يتكون البحث بصورة عامة من تمهيد وفصلين ، تكلمنا في التمهيد عن مجموعة من الحقائق التي تتعلق ب (عملية الابداع الشعري والعمل النقدي) حتى نعتد عليها في فصول البحث ز

حمل الفصل الاول عنوان (الشاعر والنص) وفيه التفتنا الى نظرة الشعراء الى اعمالهم ومراجعة نصوصهم وتعديلها ثم نشرها مرة اخرى .

وفي الفصل الثاني الذي يحمل عنوان (الناقد والنص) تحدثنا عن التنظيرات النقدية التي تؤثر سلبا وايجابا في النص وكذلك المسارات النقدية التي اهملت النص و اتخذت توجهات بعيدة عن النص وفي الختام عرضنا اهم النتائج التي توصل اليها البحث .

Abstract

The present study entitled "Poetic Texts between the Poet and Critic" views the relationship among "poet, text and critics" from a modern perspective. The study introduces a hypothesis which is the poet and critic are motivated and influence each other. This type of relation has its positive and negative impact on the text. Generally, the study is composed of an introduction and two sections. In the introduction, some facts that are related to two processes of poetic innovation and critical works are presented and used to study the topic scientifically in other sections. The first section entitled ' the poet and text', which is specified to the poets' views about their works and the phenomenon of doing some changes of their texts after the publication of their poems. The second section entitled ' the critic and the text' deals with those critical views which have positive e and negative impact on the text. Moreover, it highlights those critical views which neglects the text and they direct their attention away from the text.

Finally, the study is ended with some conclusions and results.